

DOI: 10.7596/taksad.v6i2.662

Citation: Aydın, H., & Perker, S. (2017). Trabzon'dan Ahşap Bir Cami Örneği: Of – Bölümlü Mithat Paşa Camii. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(2), 457-472. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i2.662>

Trabzon'dan Ahşap Bir Cami Örneği: Of – Bölümlü Mithat Paşa Camii

A Wooden Mosque from Trabzon: Of – Bolumlu Mithat Pasha Mosque

Hasan Aydın¹, Sevgen Perker²

Abstract

Trabzon, which is located on the shore of Black Sea and one of the oldest centers in Anatolia, has included many cultural heritage factors due to its historical importance and background. Mosques have an important role in shaping cultural heritage of the region. One of them is a wooden mosque which located in Bolumlu suburban area at Of District in Trabzon province. The wooden mosque is one of the historical and important models in Anatolia in terms of wooden material use in the traditional architecture. The wooden material which has an important role in Black Sea Region's building culture was widely and ingeniously used on bearing systems and other components of Bolumlu Mithat Pasha Mosque. The objective of this study is to examine and promotion of this mosque's architectural properties and discussion of current situation of this mosque.

Keywords: Trabzon, Of, Bolumlu, Mithat Pasha Mosque, Wooden Mosque.

Öz

Trabzon, geçirdiği tarihsel süreç nedeniyle çok sayıda kültürel miras unsurunu bünyesinde barındırmaktadır. Sözü edilen kültürel miras unsurlarından bir tanesi de Trabzon'un Of İlçesi'ne bağlı Bölümlü Beldesi, Mithatpaşa Mahallesi'nde bulunan ve geleneksel mimaride ahşap kullanımının Anadolu'daki tarihi ve önemli örneklerinden bir tanesi olan camidir. Karadeniz Bölgesi yapı kültürü için önemli bir malzeme olan ahşap, Of Bölümlü Mithat Paşa Camii'nin hem taşıyıcı sisteminde hem de diğer elemanlarında ustalıkla kullanılmıştır. Söz konusu tarihi yapının mimari özelliklerinin araştırılması, tanıtılması ve güncel durumunun değerlendirilmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Trabzon, Of, Bölümlü, Mithat Paşa Camii, Ahşap Cami.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bursa, Türkiye. E mail: hasanaydin1990@gmail.com

² Doç. Dr., Başlıca Yazar, Öğretim Üyesi, Uludağ Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Bursa, Türkiye. E mail: zsperker@gmail.com

1. Giriş

Ahşap, uygarlık tarihinin en önemli yapı malzemelerinden biridir. Ahşap malzeme ile inşa edilmiş olan geleneksel yapılar, dünyanın çeşitli coğrafyalarında, içinde bulundukları kültüre özgü tasarımları, yapım teknikleri ve uygulama detaylarıyla varlık bulmuşlardır. Özellikle orman alanları bakımından zengin coğrafyalarda, üretim olanaklarına da bağlı olarak, farklı biçimlerde, ustalıkla şekillendirilen geleneksel ahşap yapılar günümüzde de içinde bulundukları yerleşimlerin başlıca kimlik unsurlarından biri olarak dikkati çekmektedir.

Anadolu, geçirdiği tarihsel süreç ve ev sahipliği yaptığı çeşitli uygarlıklar sayesinde evrensel açıdan değer taşıyan önemli mimari miras unsurlarına kavuşmuştur. Anadolu'nun sahip olduğu mimari mirasın önemli bir kısmını ise ahşap malzeme ile inşa edilmiş geleneksel yapılar oluşturmaktadır. Anadolu ahşap mimarisinde; işlevi bakımından iki ayrı yapı türü dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki geleneksel konutlar, ikincisi ise ahşap camilerdir. Anadolu ahşap yapı kültürü üzerinde geçmişten günümüze çok sayıda nitelikli çalışma yapıldığı bilinmekle birlikte, ahşap camiler ile ilgili araştırmaların sınırlı sayıda olduğunu söylemek olanaklıdır.

Anadolu ahşap yapı geleneğinin önemli birer unsuru olan ahşap camilerin ilk örneklerinin Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde inşa edildiği bilinmektedir. Anadolu'da Afyon Ulu Camii (1272), Sivrihisar Ulu Camii (1274-75), Ankara Arslanhane Camii (1290) ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii (1299) gibi örneklerin inşa edilmesi ile başlayan ahşap cami yapma geleneği, Osmanlı Dönemi'nde de devam etmiştir. Osmanlı Dönemi'nde Kocaeli ve yöresinde yapımı gerçekleştirilen pek çok ahşap caminin bugün ayakta olmadıkları bilinmektedir. Bununla birlikte, ormanlık alan bakımından zengin olan Karadeniz Bölgesi kırsalında Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen ahşap camilerin önemli bir kısmının halen varlıklarını sürdürdükleri de görülmektedir (Ayverdi 1989, Can 2003, Can 2004:9, Dolu 2015, Demir 2004, Karpuz 1990, Kuran 2012). Sözü edilen camilerin evrensel kültür mirasının önemli birer unsuru olarak gelecek kuşaklara aktarılmaları büyük önem taşımaktadır. Ahşap camilerin korunarak geleceğe aktarılmaları ise özgün özelliklerinin bilinmesi, değerlerinin anlaşılması ve benimsenmelerine bağlıdır. Bu bağlamda, bu çalışmada ahşap yapı geleneği bakımından önemli bir yere sahip olan ahşap camilerin bir örneği incelenmektedir.

Trabzon kırsalı, kendine özgü coğrafi yapısının yanı sıra kültür ve sanat anlayışı ile öne çıkan alanlardan bir tanesidir. Ahşap yapı kültürü bakımından zengin olan Trabzon kırsalı, geleneksel ahşap konut mimarisinin yanı sıra ahşap camileri ile de bir kimlik kazanmaktadır. 1461 yılında Osmanlı'nın fethi ile Trabzon kentinin İslamlaşma ve Türkleşme

sürecinin başladığı bilinmektedir. Trabzon kırsalında 1500’lü yılların sonlarına kadar Müslüman nüfusun giderek artmasına bağlı olarak önceleri mescitlerin inşa edildiği, 18. Yüzyıl başlarından itibaren ise ekonomik durumun gelişmesine bağlı olarak görkemli camilerin yapılmaya başlandığı bilinmektedir (Lowry, 2012). Trabzon kırsalında, belirtilen dönemde inşa edilen mescit ve camilerin ana yapı malzemelerinin, ağacın yörede bol bulunmasına da bağlı olarak, ahşap olduğu bilinmektedir. Bölgede, ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiş olup halen varlığını sürdüren camilerin çoğu ise 19. Yüzyıl’a tarihlenmektedir. Çalışma kapsamında, sözü edilen değerli kültür mirasının önemli bir parçası olan ve Trabzon’un Of İlçesi’nin Bölümlü Beldesi Mithat Paşa Mahallesi’nde bulunan tarihi ahşap caminin, özgün yapısal özellikleri ve günümüzdeki durumuna ilişkin tespitler aktarılmakta, bu değerli kültür mirasının tanıtımı yapılmaktadır.

2. Mithat Paşa Ahşap Camii Mimari Özellikleri

Bölümlü, Trabzon’un Of ilçesine bağlı bir belde olup kent merkezine 74 km mesafede bulunmaktadır. Bölümlü’nün tarihi 1500’lü yıllara dayanmaktadır. 1515 ve 1928 tarihli iki ayrı kaynaktan adı Pontusça Zisino olarak geçen yerleşmenin 1913 yılında Minberli adını aldığı bilinmektedir. Yerleşme, 1969 yılında ise köy statüsünden belde statüsüne geçmiş ve Bölümlü adını almıştır (Web 1, 2017). Yerleşimde günümüzde Merkez, Aksaray, Beylerbeyi, Büyükcami, Emirgan, Fatih, Kartal, Mithatpaşa, Yıldız ve Taksim olmak üzere toplam on adet mahalle bulunmaktadır. Bunlardan hane sayısı 118 olan 168 metre rakımlı Mithatpaşa Mahallesi’nde günümüzde yaklaşık 400 kişinin yaşadığı bilinmektedir (Web 2, 2017) (Şekil 1).

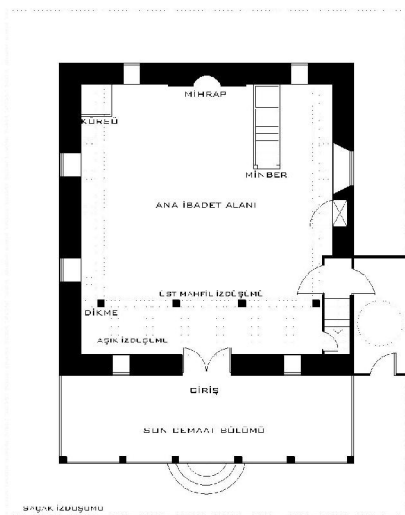
Şekil 1. Mithatpaşa Mahallesinden Bir Görünüm (Web 3, 2017)

Mithat Paşa Ahşap Camii, Of – Bölümlü Beldesi, Mithat Paşa Mahallesi’nde yer almaktadır. Çeşitli kaynaklarda caminin yapım tarihine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Demir, Hicri 1232, Miladi 1817’yi yapım tarihi olarak işaret ederken, Yavuz, caminin yapım

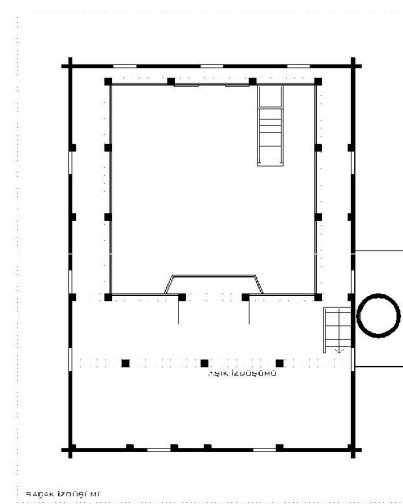
tarihini 1846 olarak belirtmektedir (Demir 2004, Yavuz 2009). Kuniholm ise ağaç halkalarından tarihleme yöntemi (dendrokronoloji) ile bölgede yaptığı çalışmalar kapsamında, Mithat Paşa Camii'nden aldığı kestane ağacı üzerinde okuma yaptığını aktarmakta ve hata payı var olmakla birlikte, tarihi 1874 olarak belirtmektedir (Kuniholm 2004). Yapı, mevcut veriler doğrultusunda 19. YY. mimarisi içinde değerlendirilmelidir. Caminin banisi hakkında bilgiye erişilemezken, camii ustasının “Hasan Usta” adında bir kişi olduğu, isminin ise yapının giriş kapısına nakşedildiği bilinmektedir (Yavuz 2009).

Yapı, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan diğer ahşap camilere benzemekte olup, kareye yakın, dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Cami harimi 720 cm x 770 cm ölçülerinde olup 470 cm yüksekliğindedir. Kuzey yönde, dikdörtgen planlı bir son cemaat yeri bulunmaktadır. Kuzeybatı yönünde yer alan ahşap minare, bölge camilerinin pek çoğunda olduğu gibi yapıya sonradan eklenmiştir. Caminin son cemaat yerine üç basamaklı taş bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Buradan bir kapı ile caminin ana ibadet mekânı olan harime girilebilmektedir. Harimin batı duvarında iki adet kapı yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi üst kattaki hanımlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivene açılmaktadır. Bu alandan minare bölümüne de bir giriş vardır. Batı duvarındaki ikinci kapı ise mahfil merdiveninin altına yapılmış olan küçük odanın kapısıdır. Aynı duvarda imam ve müezzine ait eşyaların depolandığı ahşap bir de dolap bulunmaktadır. Ana ibadet mekânına dört yönden ahşap doğramalı pencereler ile gün ışığı alınmaktadır (Şekil 2 ve 4).

Üst katta; kuzey, güney, doğu ve batı yönleri saran mahfil katı yer almaktadır. Mahfil katına kuzeybatı yönündeki ahşap merdiven ile ulaşılmaktadır. Mahfil katı kuzey yönünde, son cemaat yerinin üstüne doğru çıkma yaparak genişletilmiştir (Şekil 3 ve 5). Mahfil kotunun yüksekliği ise 210 cm'dir.

Şekil 2. Zemin Kat Planı

Şekil 3. Mahfil Katı Planı

Şekil 4. Zemin Kattan Bir Görünüm

Şekil 5. Mahfil Katından Bir Görünüm

Caminin giriş cephesi olan kuzey cephesi en karakteristik cephesidir (Şekil 6). Cephenin zemin kat hizasında, önde, altı adet ahşap dikme dikkati çekmektedir. Dikmeler ile caminin ana ibadet mekânının kuzey duvarı arasında son cemaat yeri bulunmaktadır. Caminin kuzey duvarının ortasında camiye girişi sağlayan iki kanatlı ahşap bir kapı, kapının iki yanında ise kapıdan belirli bir mesafede, simetrik olarak konumlanan, dikdörtgen biçimli iki adet pencere yer almaktadır. Kuzey cephenin üst kat hizasını ise ahşap duvar ve iki adet dikdörtgen biçimli pencere oluşturmaktadır. Cephenin tamamlayıcı unsuru ise geniş çatı saçaklarıdır.

Şekil 6. Mithat Paşa Camii Giriş Cephesi

Caminin zemin katı kesme taş malzeme ile yığma yapım tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Zemin katın genellikle, yörede yastık adı verilen kesme taş ile yığma biçimde inşa edilmesi, Doğu Karadeniz ahşap camilerinde rastlanan tipik bir uygulama özelliğidir (Demir 2004). Arazinin eğimli olması nedeniyle son cemaat yerinin kuzeydoğu köşesinde taş subasman diğer köşesine oranla daha yüksektir. Taş duvar ve subasman uygulaması sayesinde, caminin ustalıkla detaylandırılmış ahşap elemanlarının, toprak ve nem ile temasının kesilmesi ve böylelikle korunmaları sağlanmıştır. Diğer yandan zemin katın ve yapıda kullanılan tüm ahşap elemanların nemden korunması için subasman üzerinde havalandırma boşlukları da bırakılmıştır (Şekil 7).

Camiinin kuzey cephesinde üst kat mahfil döşemesinin çıkmasını taşıyan altı adet ahşap dikme ile karşılaşılmaktadır. Sözü edilen dikmeler mahfil katının kuzey yönündeki çıkmasının yükünü ahşap döşeme kirişleri aracılığı ile almakta ve zemine iletmektedirler. Yapının üst kat dış duvarları, yörede sıklıkla kullanılan dikmeli ahşap çantı tekniği ile inşa edilmiştir. Ahşap duvarı oluşturan tüm elemanlar birbirleri ile geçme yöntemi ile birleştirilmiş olup, birleştirmelerde ahşap malzeme dışında bir malzeme kullanılmamıştır. Çantı tekniği kullanılan ahşap elemanlar, yapının özellikle köşe noktalarında açıkça görülmektedir (Şekil 7 ve 8).

Şekil 7. Taş Subasmanda Havalandırma Boşlukları ve Köşede Ahşap Geçme Detayı

Şekil 8. Kuzeydoğu Köşesi Çantı Detayı

Caminin hariminin kuzey duvarı yönünde üst kat mahfili taşıyan dört adet ahşap dikme bulunmaktadır. Dikmeler birbirlerinden yaklaşık iki metrelik mesafeler ile konumlanmaktadır. Ahşap dikmelerin başlık ve gövdeleri bitkisel süslemeler ile bezemelidir. Dikme başlıklarında bulunan geniş çiçek motifinin altında ters lale süslemesi dikkati çekmektedir (Şekil 9 ve 10).

Şekil 9. Harimde Ahşap Dickmeler

Şekil 10. Harimden Ahşap Dickme Örneği

Caminin çatı yükü mahfil katında dört yönde düzenlenen ahşap dickmeler ile taşınmaktadır. Sözü edilen dickmelerin başlık ve gövdeleri de harimdekiler gibi bezemelidir (Şekil 11). Üst katın kuzey yönde alt kat duvar hizasına gelen kısmında, ayrıca üç ahşap dickme daha bulunmaktadır. Sözü edilen dickmeler diğerlerine oranla daha sade bir anlayışa sahiptir (Şekil 12). Yapı genelinde kullanılan ahşap dickmelerin yaklaşık 20 cm x 20 cm ölçülerinde olduğu görülmektedir.

Şekil 11. Mahfil Katı Bezemeli Dikme Örneği

Şekil 12. Mahfil Katı Kuzey Yönündeki Dikme Örneği

Caminin çatısı dört yöne eğimli kırma çatıdır. Çatı saçakları, bölgedeki yağışın etkilerinden yapının korunabilmesi için oldukça geniş tutulmuştur. Bu saçakların alt kısmı ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Yapının ahşap kaplamalı olan tavanında ise, iç içe geçmiş kare ve sekizgen çerçeveli, dairesel biçimli ahşap bir tavan göbeği yer almaktadır. Tavan göbeğinde geometrik bezemeler dikkati çekmektedir (Şekil 13 ve 14).

Şekil 13. Ahşap Tavan Göbeği

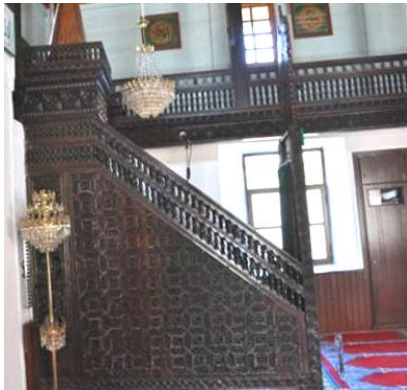
Şekil 14. Ahşap Tavan Göbeği

Mithat Paşa Camii'nin pencere ve kapı doğramalarının tamamı ahşap malzeme ile oluşturulmuştur. İki kanatlı ahşap giriş kapısı caminin ahşap doğramaları içinde özel bir öneme sahiptir. Taş bir çerçeve ile çevrelenen ahşap kapı kanatları, dairesel motifler, kıvrık dallar ve stilize edilmiş bitkisel biçimli süslemelere sahiptir (Yavuz, 2009). Süslemeler kabartma şeklinde olup, kapı kanatları özgünlüğünü korumaktadır (Şekil 15).

Şekil 15. Ahşap Giriş Kapısı (Yavuz 2009)

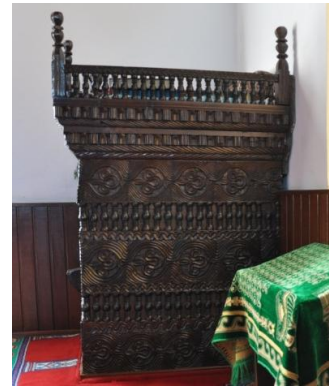
Camide bulunan başlıca iç mimari unsurlar; güney duvarında yer alan mihrap, minber ve kürsü ile mahfil katını dört yönde saran ahşap korkuluklardır. Alçıdan yapılmış olan mihrap dokuz sıralı, yarım silindir biçimli kavsaraya sahiptir. Mihrap çerçevesi 230 cm genişlikte olup çerçevenin kenarlarında iki sıra halinde kabartmalı işlemeye yer verilmiştir. Ceviz ağacından yapılmış olduğu bilinen ahşap minber, 75 cm x 240 cm ölçülerindedir. Minberin doğu cephe duvarına uzaklığı 150 cm'dir. Minber gövdesinin iki yanında bulunan aynalıklarda, minber kürsüsünde ve korkuluklarında incelikle işlenmiş motifler dikkat çekmektedir. Minber tacında da bitkisel biçimli süslemelere yer verilmiştir (Şekil 16 ve 17). Ahşap kürsü ise 90 cm x 90 cm boyutlarında olup kare biçimlidir. Caminin güney ve doğu duvarlarının birleştiği köşeye yaslı bulunan kürsüde geometrik süslemelerin içine bitkisel motifler yerleştirilmiştir. Kürsüdeki motifler minberdeki motifler ile benzerlik göstermektedir (Şekil 18).

Şekil 16. Ahşap Minber

Şekil 17. Ahşap Minber Tacı

Şekil 18. Ahşap Kürsü

Mahfil katını dört yönde saran ahşap korkuluklarda, oyma tekniği ile yapılmış, geometrik ve bitkisel motifler içeren zengin bir işleme görülmektedir. Mahfilin, mahfil katından bir basamak yukarıda düzenlenen köşk kısmında, caminin ana ibadet mekânına doğru bir çıkma yapıldığı, bu bölümün ön ve yan yüzlerinin motiflerle bezendiği görülmektedir (Şekil 19 ve 20).

Şekil 19. Mahfil Köşkü ve Korkuluklar

Şekil 20. Ahşap Oyma Tekniği ile Oluşturulan Motifli Bezeme

3. Yapının Güncel Durumuna İlişkin Değerlendirme

Araştırma kapsamında ele alınan cami yapısı, ilk yapım özellikleri itibariyle Trabzon kırsalında bulunan ahşap dönem camileri ile birtakım benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Trabzon kırsalında yer alan ve 19. Y.Y.'a tarihlenen camilerin çoğunluğunun kareye yakın dikdörtgen biçimli bir plan şemasına sahip oldukları, küçük bir son cemaat yerlerinin bulunduğu, eğimli arazide yer aldıkları, bu nedenle de genellikle taş bir subasman veya zemin kat duvarı ile inşa edildikleri bilinmektedir. Sözü edilen camilerin çoğunda dış cephe duvarlarının taş subasman veya taş zemin kat duvarı üzerindeki bölümlerinin ahşap malzeme ile çantı tekniğinde inşa edildikleri, çatı yüklerinin ahşap dikmeler aracılığı ile karşılandığı ve kırma çatı ile örtüldükleri görülmektedir (Karpuz, 1989). Mithat Paşa Camii, kareye yakın dikdörtgen biçimli plan şemasının yanı sıra taş bir subasman ve zemin kat duvarı üzerine ahşap çantı tekniği ile inşa edilmiş dış cephe kurgusuna sahiptir. Ayrıca çatı yükleri ahşap dikmeler ile taşınmakta olup yapı kırma çatı ile örtülmüştür. Bu bakımlardan bölgedeki diğer cami yapıları ile benzerlik göstermektedir.

Trabzon kırsalında yer alan dönem camilerinin bir bölümü tek katlı iken diğer bir bölümü iki ya da üç katlı olarak inşa edilmiştir. Bu camilerin taşıyıcı eleman ve kaplamalarında, merdivenlerinde, mahfil korkuluklarında, mihrap, minber ve kürsü gibi işlevsel elemanlarında ahşap malzemenin ustalıkla kullanıldığı bilinmektedir (Karpuz, 1989). Mithat Paşa Camii iki katlı olarak inşa edilmiş camiler içerisinde yer almaktadır. Ayrıca cami, mihrap unsuru hariç olmak üzere, çeşitli yapısal ve işlevsel elemanlarında ahşap malzeme kullanımı bakımından, bölgedeki diğer cami yapıları ile benzerlik göstermektedir. Ancak bölge camilerinin her birinde kendine özgü mimari detay tasarımı, ahşap işçiliği ve süsleme özellikleri bulunduğundan Mithat Paşa Camii, bu yönleriyle Trabzon kırsalında yer alan diğer dönem yapılarından ayrılmaktadır.

Yapının taşıyıcı dikmelerinde, üst kat taşıyıcı duvarlarında, çatı konstrüksiyonunda, doğramalarında ve iç mimari elemanlarında ahşap malzemenin ustalıkla kullanıldığı görülmektedir. Uzun bir geçmişe sahip olan yapının, geçirdiği tarihsel süreçte karşılaştığı çeşitli olumsuz etkenlere rağmen, özgün pek çok özelliği ile ayakta kalabilmiş olması, kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir.

Araştırma kapsamında ele alınan cami yapısının güncel durumu değerlendirildiğinde ise, tarihleri bilinmemekle birlikte, yapıda çeşitli değişiklikler ve yenilemeler yapıldığı tespit edilmiştir. Yapının kullanıma açık olması ve kullanıma devam etme amacıyla yapılan bu yenilemeler, yöre halkının yapıyı benimsediğini göstermektedir. Kültürel miras niteliğinde olan bu ve benzeri yapıların kullanıcıları tarafından sahiplenilmesi, kültürel mirası korumanın en önemli gerekliliklerinden biridir. Bununla birlikte, kullanıcıların bu tür yapılara

müdahalelerde yalnız bırakılmamaları, uzman görüşü almalarının sağlanması, tarihi ve kültürel mirasın özgün özellikleri ile sürdürülebilirliği açısından çok önemlidir. Nitekim yapılan araştırmada, kullanıcı eliyle yapılan bazı değişiklik ve yenilemelerin yapının özgün görünümüne zarar verdiği, bazılarının ise yapının fiziksel varlığı açısından risk oluşturduğu tespit edilmiştir.

Yapıda kullanıcı eliyle yapılan değişiklik ve yenilemeler kapsamında; kuzey cephesi hariç, zemin kat taş duvarlarının boyanmış olduğu, son cemaat yeri korkuluklarının yenilendiği, güney ve doğu cephelerine yağmur suyu iniş borusu eklendiği, güney cephesine klima dış ünitesi asıldığı, iç mekândaki ahşap dikmelerin boyandığı görülmüştür (Şekil 21 ve 22).

Taş duvarların ve ahşap dikmelerin boyanmış olması yapının özgün kimliğinin algılanmasını zorlaştırmaktadır. Diğer yandan özellikle dikmelerin, ahşap malzemenin nefes almasını önleyecek türden boyalar ile boyanmış olması, uzun yıllar sağlıklı bir biçimde ayakta durmayı başarmış olan ahşap dikmelerin kısa sürede yıpranmasına neden olacaktır.

Yapının güney ve doğu cephesinde görülen yağmur iniş boruları, güney cephesinde görülen klima dış ünitesi ve çeşitli cephelerini açıktan saran elektrik kabloları, camide güncel servis sistemlerine gereksinim duyulduğunu göstermektedir. Ancak yapıya sonradan eklenen tesisat elemanları yapının özgün kimliğini görsel açıdan olumsuz etkilemiştir. Diğer yandan klima gibi elektrikli araçların varlığı, özellikle açıktan giden elektrik kabloları da dikkate alındığında yangın riskini akla getirmektedir.

Şekil 21. Güney Cephesi, Klima, Yağmur İniş Borusu ve Sıvalı Taş Duvar

Şekil 22. Doğu Cephesi, Yağmur İniş Borusu, Elektrik Kabloları ve Sıvalı Taş Duvar

4. Sonuç

Anadolu ahşap yapı geleneğinin değerli örneklerinden olan Mithat Paşa Ahşap Camii'nin korunarak yaşatılması ve özgün özellikleri ile gelecek kuşaklara aktarılması önem taşımaktadır. Yapının, kendisini benimseyen ve sahiplenen halk tarafından kullanılması da korumanın bir parçası olarak kabul edilmelidir. Mimari miras niteliği taşıyan bu ve benzeri yapıların sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından yerel halk yalnız bırakılmamalıdır. Diğer yandan Anadolu ahşap yapı geleneğinin önemli birer parçası olan ahşap camileri konu alan araştırmalar arttırılmalı, bu kapsamda sözü edilen yapıların özgün özellikleri ve güncel durumları tespit edilmeli, fiziksel durumları koruma – kullanma dengesi gözetilerek değerlendirilmeli, gelecek kuşaklara ulaştırılmaları sağlanmalıdır.

References / Kaynakça

- Ayverdi, Ekrem Hakkı (1989). *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını.
- Can, Yılmaz (2003). “Kastamonu ve Sinop Yöresinde Bulunan Ahşap Camiler”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14-15:117-134.
- Can, Yılmaz (2004). *Samsun Yöresinde Bulunan Ahşap Camiler*, İstanbul: Etüt Yayınları.
- Demir, Necati (2004). “Trabzon ve Yöresinde Ahşap Camiler”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 29: 1 - 17.

Dolu, Yusuf Burak (2015). “Kocaeli ve Çevresinde Çandı (Ahşap Yığma) Teknikle Yapılmış Camiler”, Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, s.1685 – 1701, Kocaeli: Kocaeli Belediyesi Yayını.

Karpuz, Haşim (1989). “Doğu Karadeniz Bölgesinde Bazı Ahşap Camiler”, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, 4: 37-45.

Karpuz, Haşim (1990). “Trabzon’un Çaykara İlçesi Köylerinde Bulunan Bazı Camiler”, Vakıflar Dergisi, 21 (1990): 281-298.

Kuniholm, Peter Ian (2004). Deondokronoloji Yöntemiyle Tarihlenmiş Osmanlı Anıtları, *Osmanlı Arkeolojisi* (Ed: Uzi Baram, Lynda Carroll), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Kuran, Aptullah (2012). “Anadolu’da Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi”, Selçuklular’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Mimarlık, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Lowry, Heath W. (2012). “Trabzon Şehrinin İslamlaşması ve Türkleşmesi 1461 - 1583”, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

Yavuz, Mehmet (2009). “Doğu Karadeniz Köy Camilerinde Bezeme Anlayışı”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2 (6): 306 – 322.

Other Sources / Diğer Kaynaklar

WEB 1. <http://zisino.com/bolumlu-koyu.html> (Erişim Tarihi: 27.01.2017)

WEB 2. <http://www.bolumludernegi.org/> (Erişim Tarihi: 27.01.2017)

WEB 3. http://gencbolumlu.com/wp-content/uploads/2015/07/11722125_10153436879294800_3524212883612693148_o.jpg (Erişim Tarihi: 27.01.2017)